

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО КЛІМАТУ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Пруняк В. В., Пруняк Л. М.

Останнім часом в Україні робляться значні кроки на шляху створення сприятливих умов для збереження здоров'я дитини під час навчання в школі. Законами України, державними національними програмами (закон України «Про загальну середню освіту», «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті», Державна програма «Діти України» та ін.) визначено необхідність спрямування головних завдань сучасної освіти на розвиток інтелектуального, морально-етичного та фізичного стану підростаючого покоління.

Разом з тим доводиться констатувати, що, незважаючи на значну увагу держави, науковців та вчителів до питань здоров'я школярів, поки що ця проблема не розв'язана належним чином. Про це свідчить той факт, що частка здорових дітей в Україні, за різними даними, коливається від 4% до 10%. При цьому у лікарів викликає занепокоєння тенденція до погіршення стану здоров'я учнів. Серед чинників, які впливають на здоров'я дитини, слід назвати нездоровий спосіб життя в сім'ї, незбалансоване харчування, екологічні проблеми в навколишньому середовищі, а також негативний фон взаємин між дітьми та дорослими вдома, в дитячому садочку, у школі. Уже у перший клас діти приходять з вадами здоров'я. У школі процес погіршення здоров'я, на жаль, не припиняється. Статистика свідчить про те, що до першого класу приходять відносно здоровими 70% учнів, а закінчують школу такими тільки 7%. Це дозволяє зробити висновок про те, що традиційна класно-урочна система організації навчального процесу пагубно впливає на фізичний стан дитини. У зв'язку з цим актуалізується проблема пошуку ефективних освітніх технологій, в яких закладено ідею збереження здоров'я дітей.

Для нашої держави цей факт набуває особливого значення. Україна займає перше місце в Європі за смертністю населення: 400 тис. смертей щорічно, з них 10% громадян помирають природною смертю, 20 % – унаслідок нещасних випадків і вбивств, а 70 % – від хвороб. Слід зазначити, що 75% хвороб дорослих беруть свій початок у дитинстві. Медичні дослідження свідчать про те, що стан здоров'я дитини залежить від чотирьох факторів: спадковості (20%), рівня медичного обслуговування (10 %), умов середовища за місцем проживання (20%) та способу життя (50 %) [3].

Цілком зрозуміло, що нової якості освіти можна досягти лише за

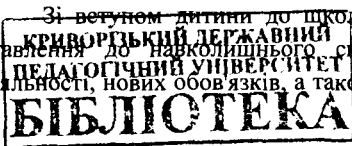
організації спеціальних умов навчання, які будуть спрямовані на збереження та зміцнення здоров'я учасників навчально-виховного процесу. Під здоров'язберігаючими технологіями вчені розуміють: а) сприятливі умови навчання дитини в школі (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання та виховання); б) оптимальну організацію навчального процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм); в) повноцінний та раціонально організований руховий режим.

Здоров'я – це такий психофізичний і духовний стан індивіда, який забезпечує йому досить високий рівень інтелектуальної та фізичної працездатності, а також адаптованості до постійно змінюваного соціального і природного середовища. Це означає, що метою здоров'язберігаючої освітньої технології повинно виступати забезпечення умов фізичного, психічного, соціального і духовного комфорту, що зумовлює збереження і зміцнення здоров'я учнів, їх продуктивну навчально-пізнавальну і практичну діяльність. Слід створити таку базу навчального процесу, яка допоможе учневі взяти на себе відповідальність за своє здоров'я і за здоров'я тих, хто поруч з ним: однокласників, учителів, батьків тощо. Треба пам'ятати, що і здоров'я вчителя великою мірою залежить від його стосунків з учнями, від настрою в класі. Якщо педагог не відчуває любові своїх учнів до себе, він ніколи не буде здоровим та щасливим. Про цю, зворотну сторону медалі, у школі, на жаль, іноді забувають. Може, саме тому так багато хворих і похмурих учителів.

Останнім часом в освіті відбуваються позитивні зміни у взаємовідносинах педагогів і дітей. Ці стосунки стали більш гуманними, відкритими, довірливими. Відчувається помітне прагнення вчителя оцінювати ту чи іншу ситуацію не з позиції власного авторитету, а з позиції людяності та доброти, надавати дитині право вибору власної схеми поведінки, поважати її точку зору, враховувати її індивідуальні особливості.

Гуманізація відносин між педагогом та учнями є тим пріоритетним напрямом, за допомогою якого можна вибудувати ефективну систему виховання творчої здорової особистості. Гуманні стосунки закладають фундамент для взаєморозуміння, позитивного настрою, душевної рівноваги, допомагають розкрити природний потенціал кожної дитини, зберегти її індивідуальність, неповторність. Особистість учителя повинна викликати в учня позитивні емоції, бажання і готовність до діалогу та співпраці.

Зі вступом дитини до школи суттєво змінюється зміст і характер її ставлення до навколишнього світу. Вона усвідомлює мету навчальної діяльності, нових обов'язків, а також свою особисту значущість. У той же час

667414

дитина відчуває труднощі у формуванні міжособистісних стосунків з учителем, які вибудовуються не на основі емоційних контактів, як це було в сім'ї, а на основі дотримання учнем певних соціальних норм, правил, обов'язків. Так уперше відносини між учнем і вчителем стають взаєминами між дитиною і суспільством. Важливим завданням на цьому етапі є уважне ставлення дорослих до емоційної сфери учня, до його настрою та вражень.

Людина не може бути байдужою до того, що відбувається навколо неї. Речі, вчинки, події, якими наповнене життя, викликають у неї різні почуття, переживання, радують чи засмучують. На відміну від дорослих дитина, особливо молодшого віку, виражає свої почуття бурхливо і безпосередньо. З незначного приводу вона може сміятися і плакати, стрибати, плескати в долоні, кричати, тупотіти ногами. Це відбувається не тільки тому, що в неї слабо розвинутий самоконтроль, а головним чином тому, що в неї ще немає життєвого досвіду. Усе для неї нове, і навіть прості речі стають відкриттям, викликають гарячий відгук. І не треба стримувати дитину в цьому пориві, не треба робити зауваження чи наказувати їй. Сама природа бажає, щоб дитина була дитиною, перш ніж вона стане дорослою. У школі про це чомусь забувають, намагаючись зламати учня, зробити його механічним виконувачем шкільних обов'язків. Відомий французький філософ Жан Жак Руссо закликав: «Дайте дитинству визріти у дітях». Початкова школа є саме тим середовищем, де дитина стає дитиною.

Згодом дитина дорослішає, у неї накопичується досвід, вона все більше й більше дізнається про життя, і багато з того, що могло раніше дивувати і хвилювати її, стає буденним, звичним. А поряд з цим виникають нові, більш високі й складні почуття. З року в рік учні все більш усвідомлюють себе членами колективу, вони більш активно беруть участь у шкільному житті, у суспільно-корисній праці. Це дозволяє їм більш адекватно оцінювати вчинки товаришів та події, які відбуваються навколо них. Реалізація принципу емоційності навчання стає більш вагомим у навчальному процесі. Будучи позитивним фактором, цей принцип у той же час впливає на учня негативно: дитина більше втомлюється під впливом емоцій, стає нервовою, роздратованою. Це негативно позначається і на її навчальних досягненнях, і на стані її здоров'я.

Принцип емоційності навчання впливає з природи розвитку й діяльності особистості. Емоції – особливий вид психічних процесів, пов'язаний з інстинктами, потребами й мотивами, які проявляються у формі безпосередніх переживань (задоволення, радості, страху та ін.) і впливають на життєдіяльність людини. Емоції, на думку С. Л. Рубінштейна, суттєво впливають на протікання діяльності. Вони відіграють роль внутрішньої

спонукальної сили у пізнавальному процесі. У цьому випадку треба мати на увазі позитивні емоції. Емоції страху, ненависті, агресії не відіграють роль спонукального заряду у навчанні. Навпаки, вони гальмують фізичні дії школяра, розвиток його інтелекту. Успішність навчання більшою мірою зумовлюється почуттям упевненості учнів у своїх силах, прагненням подолати труднощі у навчанні, задоволенням від досягнення поставленої мети.

У системі колективної навчальної діяльності важливо підтримувати позитивні емоції, забезпечувати мажорний тон. Це знімає м'язове напруження, психологічне гальмування, «розкріпає» особистість [5, с.130]. Своєрідним камертоном мажорного тону в класі є вчитель, який повинен дотримуватись певних правил для успішної реалізації принципу емоційності навчання.

1. Готуючись до уроку, продумуйте засоби і прийоми піднесення настрою учнів, їх бадьорого фізичного стану.

2. Заходьте до класу з посмішкою. Діти повинні відчувати вашу любов до них.

3. Постійно виявляйте свою повагу й інтерес до учнів.

4. Не вдавайтесь на уроці до крику, грубощів у спілкуванні з учнями.

5. У вирішенні конфліктних ситуацій використовуйте прийом заміни або переключення (включення дитини в іншу діяльність).

6. Умійте жартувати, підтримувати здоровий гумор учнів.

7. Частіше вдавайтесь до «психологічного погладження» учнів за їх успіхи у навчанні та просто за те, що вони є. Пам'ятайте: «Боги і діти живуть там, де їх хвалять».

8. Не дорікайте учням за їх помилки у навчанні і поведінці. Залишайте за учнем право на помилку. Сприймайте і любіть учня таким, який він є.

9. Не забувайте: нічому не можна навчитися у людини, яка не подобається. Намагайтеся сподобатись своїм учням.

Емоційність – це одна з основних психофізіологічних особливостей шкільного віку. Емоції виступають у ролі регуляторів спілкування, пізнання та фізичного стану. Для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку досить важливим є необхідність відчувати безпеку. У ранньому дитинстві таке почуття гарантується батьками. У школі ця потреба підтримується вчителем.

Урок – це час для інтелектуального та емоційного спілкування вчителя й учня. Тут протікає значний відрізок часу дітей, тут вони переживають радість перемоги та біль невдачі. Саме вчитель допомагає дитині впоратися зі своїми емоціями та успішно вирішити шкільні проблеми. На думку багатьох

дослідників, до 70% молодших школярів, у яких проявляються ознаки передневрозів, навчаються у педагогів, під час спілкування з якими виникає смуга відчуження. Це призводить до емоційної ізоляції дитини.

Здоровий психологічний клімат означає, що дитина перебуває у стані духовного комфорту: рівноваги, спокою, захищеності. Вона задоволена своїм буттям і сприймає все навколо себе дуже позитивно. У стані емоційного комфорту дитина характеризується оптимістичним світосприйняттям, вона вірить у прихильність до неї оточуючих, відкрита для контактів з іншими. Це позитивно позначається на всіх сферах її життя, підвищує працездатність, посилює активність, упевненість, віру у свої можливості.

Психологічний комфорт залежить від того, як педагог підтримує дітей, забезпечує їх досягнення в різних видах діяльності. Про стан емоційного комфорту, захищеності, зручності свідчить те, як дитина переживає задоволення успіху, безпеки, свою значимість для інших. Усе це є фундаментом для позитивного особистісного зростання, активізації саморозвитку, підтримки високої самооцінки. Звичайно, не завжди вдається відділити жвавість дитини від проявів знервованості. Буває важко вирішити, чи слід покарати дитину за впертість, чи, навпаки, приголубити, заспокоїти її, порадити з приводу її оригінальних висловлювань. Головне, треба бути спрямованими на дружні стосунки з маленькою людиною, треба докласти всіх зусиль, щоб ця людина була по-справжньому щасливою.

У педагогів і психологів немає жодних сумнівів до того, що психологічний комфорт впливає на емоційний та фізичний стан кожного учня й колективу взагалі. Емоційні стани в колективі виконують важливі функції: об'єднують, згуртовують його членів, допомагають установлювати контакти та зберігати здоров'я. В них завжди відображається світ дитячих потреб, ставлення до себе та інших людей, бажання бути кращими відповідно до загальнолюдських цінностей. Тому в школі на учня не може бути ніякого психологічного тиску, бо це може бути приводом для серйозного стресу дитини або може призвести навіть до захворювання. Глибоко людяні, гуманні, теплі стосунки між педагогом та дітьми – першооснова взаєморозуміння, найповнішого розкриття інтелектуальних можливостей кожної дитини, збереження її здоров'я.

Кожен учитель повинен пам'ятати, що перші роки навчання дитини в школі нагадують літери, вирізані на корі молодого дерева: вони ростуть разом з деревом і складають невід'ємну його частину. Якщо ці літери є початком слів Любов, Радість, Здоров'я, то це означає, що школа допомогла ще одній маленькій людині стати в цьому житті щасливою.

Література

1. Аникеева Н. П. Психологический климат в коллективе/ Н. П. Аникеева. – М.: Просвещение, 1989. – 224 с.
2. Булка Н. І. Креативність і соціальна комунікативність/ Н. І. Булка// Практична психологія і соціальна робота. – 2001. - № 10. – С. 46-49.
3. Дибський С. Бережіть здоров'я дитини. <http://osvita.ua/home/upbring/> 2681.
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка: [підручник]/ А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання, 2007. - 447 с.
5. Назаренко Г. І. Створення позитивного психоемоційного клімату в шкільному колективі / Г. І. Назаренко, Н. О. Філіпова. – Харків: ХОНМІБО, 2008. – 176 с.
6. Науково-методичні проблеми формування оптимального педагогічного клімату в шкільному колективі: [монографія] / Т. О. Грабовська, В. С. Демчик, Т. І. Шевченко та ін. – К.: МАУП, 1999. – 134 с.
7. Рыданова И. И. Основы педагогики общения / И. И. Рыданова. – Минск: Беларуская навука, 1998. – 319 с.

КОРЕКЦІЯ ДИСГРАФІЇ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ НАВЧАННЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Шпачук Л., Дементьєва М.

У навчально-виховному процесі першокласників важливе місце займає корекційна діяльність з усунення різних видів дисграфії з метою підвищення результативності навчання, формування вмінь і навичок правильно сприймати і записувати пропоновані завдання, розвитку дрібної моторики рук, правильної звуковимови, логічного мислення, формування зорового сприйняття й розпізнавання форми, величини й кольору; розвитку зорової пам'яті; формування просторових уявлень, зорового аналізу й синтезу.

У науковій літературі дисграфія розглядається не як самостійний розлад, а як симптом неврологічних чи енцефалопатичних порушень. Причини дисграфії пов'язують з недорозвиненістю чи ушкодженням центральної нервової системи. Вона розглядається в синдромах ММД, ЗПР, олігофренії (Д. Ісаєв, С. Лукшанський, І. Садовнікова, А. Корнєв, Р. Лалаєва, Л. Єфименкова, М. Хватцев, Г. Барішук).

З точки зору психофізіологічного (аналізаторного) підходу, дисграфія є результатом порушення аналітико-синтетичної діяльності мовно-слухового,